

TRANSATLANTİK TİCARET VE YATIRIM ORTAKLIĞI: ORTAYA ÇIKARAN ETKENLER, KAPSAMI, ETKİLERİ VE GÜÇLÜKLERİ

M. Sait AKMAN*

Özet

Avrupa Birliği ile ABD arasındaki kapsamlı Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı-TTYO müzakereleri 2013 yılında başlamış bulunmaktadır. İki tarafın iktisadi büyüklükleri ve dünya ticaretindeki yerleri dikkate alındığında TTYO geleneksel bir Serbest Ticaret Anlaşması'nın (STA) çok üzerinde bir küresel etkiye sahip olacaktır. TTYO, yükselen ekonomilerin dünya ekonomisindeki payının artması ve özellikle ekonomik kriz ile birlikte gündeme gelmiştir. Bu girişim, her iki tarafın aralarındaki düzenleyici engelleri kapsamlı bir şekilde kaldırmaları yoluyla uzun dönemli ve sürdürülebilir büyüme ve istihdam artışını sağlamalarını amaçlamaktadır. Bu çalışma öncelikle AB ve ABD'yi bir mega-ticaret anlaşmasına sevk eden faktörleri ele almaktadır. TTYO müzakerelerinde gündemi oluşturacak konuları ve varılabilecek bir anlaşmanın taraflara muhtemel etkilerini değerlendirmektedir. Çalışma müzakere sürecinin zorluklarını da incelemektedir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği-ABD ilişkileri, Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı, Küresel ticaret, Düzenleyici engeller.

JEL Sınıflaması: F02, F13, F15, F53.

TRANSATLANTIC TRADE AND INVESTMENT PARTNERSHIP: THE MOTIVES, THE SCOPE, THE IMPACT AND THE CHALLENGES

Abstract

Extensive negotiations for Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP) resumed between the US and the European Union, in 2013. Given the current strength of its two protagonists, in terms of their economic structures and roles in world trade, the TTIP is by no means a conventional Free Trade Agreement (FTA) in terms of its global impact. The TTIP has started mainly as a reaction to the rising shares of

---

* Marmara Üniversitesi Avrupa Birliği Enstitüsü Öğretim Üyesi, saitakman@marmara.edu.tr

emerging economies in the world economy and to the economic crisis in Transatlantic economies. This initiative has long-term objectives of achieving sustainable growth and creating jobs by means of mutually eliminating regulatory barriers in a comprehensive way. This article, analyses the main driving motives that led the EU and the US to initiate a mega deal- the Transatlantic Trade and Investment Partnership. It evaluates the main topics in the negotiating agenda and the likely impact of a possible agreement on the protagonists. It also assesses the possible challenging issues during the negotiation process.

Keywords: *European Union-United States relations, Transatlantic Trade and Investment Partnership, Global trade, Regulatory barriers.*

JEL Classification: *F02, F13, F15, F53.*

1. Giriş

Avrupa Birliği (AB) ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) -aralarında 28 Kasım 2011 tarihinde kurulmuş olan Yüksek Seviyeli Çalışma Grubu'nun (*High Level Working Group-HLWG*) hazırladığı 'Nihai Rapor' doğrultusunda- 13 Şubat 2013 tarihinde bir **Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTYO)** oluşturulması için müzakerelerin başlatılması kararını en üst siyasi seviyede kabul etmişlerdir¹.

AB Konseyi'nin 14 Haziran 2013 tarihinde Avrupa Komisyonu'na müzakere yetkisi vermesini takiben, iki taraf arasında müzakerelerin ilk turu 12 Temmuz'da Washington'da başlayan müzakerelerde hali hazırda toplam 7 tur tamamlanmıştır².

TTYO kararının küresel ticaretin kurallarının yeniden oluşturulmasına yol açabilecek nitelikte yaşamsal sonuçları doğurması beklenmektedir. TTYO iki açıdan büyük bir önem taşımaktadır. İlk olarak, bu karar bu güne dek bir serbest ticaret alanı oluşturulması konusunda atılmış en iddialı girişimdir. Zira, iki tarafın küresel ekonomi içindeki payı oldukça yüksektir. AB ve ABD'nin dünya hâsılasının yaklaşık olarak yarısını (%46,7) ve dünya ticaretinin yaklaşık olarak üçte birini (%30,4) temsil ettiği; karşılıklı yatırımların değerinin ise 3,7 trilyon dolar olduğu düşünüldüğünde, iki taraf arasındaki ticaret ve yatırım ilişkisinin boyutlarının dünya ekonomisi açısından ne ifade ettiği daha iyi anlaşılacaktır. AB ve ABD dünya mal ihracatında sırasıyla birinci ve üçüncü sırada, ithalatında ise birinci ve ikinci sırada yer almaktadırlar ve Çin dışında diğer ülkelerden açık ara öndedirler. İki tarafın birlikte ele alındığında dünya

¹ ABD adına Başkan Barrack Obama ve Avrupa Birliği (AB) adına Komisyon Başkanı Jose Manuel Barroso ile AB Zirvesi'ne Başkanlık eden Herman Van Rompuy, ortak bir açıklama yaparak AB ve ABD arasında **çok kapsamlı ticaret ve yatırım ortaklığı** (Transatlantic Trade and Investment Partnership-TTIP) kurulması için müzakerelere başlama kararı aldıklarını ilan etmişlerdir. Bkz. Avrupa Komisyonu MEMO 13/94, http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-94_en.htm, Erişim Tarihi (13.2.2013).

² Son tur, 29 Eylül-3 Ekim 2014 tarihleri arasında gerçekleştirilmiş olup, mal ve hizmet ticareti, düzenleyici konular, teknik standartlar, enerji ve hammadde, ticaretin kolaylaştırılması, fikri mülkiyet hakları ve KOBİ konuları ele alınmıştır. Bkz. <http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1158>, Erişim Tarihi (3.10.2014).

---

ihracatının %25'ini ve ithalatının %31'ini yaptıkları görülmektedir³. Bu bağlamda, AB ve ABD'nin dünya hizmet ticaretindeki payları 2012 yılı itibarıyla (AB-içi ticaret de dikkate alındığında); toplam dünya hizmet ihracatının %56'sını ve ithalatının %48'ini teşkil etmektedir. Diğer taraftan bu iki ekonomi 2013 yılında dünyada yabancı sermaye yatırımlarının üçte birinden fazlasını çekmiş ve dış yatırımların %44'ü bu iki ekonomi çıkışlı olmuştur⁴. İkinci önemli konu ise, böyle bir anlaşma yoluyla tarafların daha önce uluslararası platformda üzerinde mutabakata varılamayan ya da yeterli ilerleme kaydedilemeyen pek çok alanda 'ileri düzenlemeler' yapmak suretiyle; bir anlamda *küresel kuralları* belirleyecek kapasiteye ulaşmalarıdır. Tarafların temsil ettiği iktisadi büyüklük ile uluslararası alanda sahip oldukları müzakere gücü dikkate alındığında bir anlamda *kural değişikliği yapabilen* aktörler haline gelmeleri olasılığı belirtilmektedir. Bu bağlamda, müzakerelerin ticarete 'sınırdaki' düzenleme ve kısıtlama getiren gümrük tarifeleri konusu ile sınırlı kalmaması ve 'sınır ötesi' (*beyond-the-border*) diye adlandırılan yatırımlar, kamu alımları, çevre ve işgücü piyasalarına yönelik düzenlemeler, teknik standartlar, hayvan ve bitki sağlığı, tüketici hakları gibi konuların ele alınacağı kapsamlı (*comprehensive*) bir zemine oturtulması beklenmektedir. Ayrıca, TTYO'nun uluslararası ticaretin tabi olacağı yeni kurallar için de küresel olarak belirleyici bir etki yaratabileceği ve üçüncü ülkeler bakımından bu yanının dikkate alınması gerektiği ileri sürülmektedir.

Diğer taraftan, TTYO'yu ABD'nin Pasifik havzasında yürüttüğü ve 2014 yılının sonunda tamamlanması ümit edilen *Trans Pasifik Ortaklığı* (*Trans Pacific Partnership-TPP*) süreci ile birlikte değerlendirmek de yarar vardır⁵.

Bu iki Ortaklık girişimi mevcut bölgesel ticaret anlaşmalarından farklı olarak birer *mega-bölgesel* girişim olarak ortaya çıkmaktadırlar⁶. Temelde tarım, hizmet ticareti, yatırımlar alanlarında ileri düzeyde liberalizasyon ve düzenleyici kuralların oluşturulması hedeflerini içermektedirler. DTÖ' de 2001 yılından bu yana devam eden Doha Turu müzakerelerinin tıkanıdığı ve DTÖ'nün kurulduğu 1990'lı yılların ortalarından bu yana kapsamlı bir serbestleşmenin sağlanamadığı dikkate alındığında, TTYO gibi bir mega-bölgesel girişimin anlamı daha da belirgin olmaktadır. Bu bakımdan, AB ve ABD'nin kendi aralarında mutabakata varacakları bir "liberalizasyon paketi", aynı zamanda tarafların küresel ticarete yeni bir yön verme arayışı olarak da tanımlanabilir.

ABD'nin ve AB'nin kapsamlı bir Transatlantik girişimi başlatmalarının ardın-

---

³ WTO, **World Trade Statistics 2013**, 2013, s.25.

⁴ UNCTAD, **World Investment Report 2014**, 2014, s.2-7.

⁵ 19'ncü tur müzakereleri tamamlanmış olan Trans-Pasifik Ortaklığı girişimi başlangıçta Avustralya, Brunei Darussalam, Şili, Malezya, Yeni Zelanda, Peru, Singapur, Vietnam, ve ABD arasında hedeflenmişti. Daha sonraları bu Ortaklık arayışına Kanada ve Meksika ve son olarak Japonya katılmış bulunmaktadır. Güney Kore ve Tayvan'ın da katılma yönünde girişimleri mevcuttur.

⁶ Mega-bölgesel bu girişimlere ilişkin kapsamlı bir analiz için bkz. WEF, **Mega-regional Trade Agreements, Game-Changers or Costly Distractions for the World Trading System**, World Economic Forum, Temmuz, 2014.

da yattığına inanılan belli başlı nedenler kısaca:

- Gelişmiş ülkelerin (GÜ) (*ABD ile AB kastedilmektedir*), uluslararası ilişkilerde ortaya çıkan yeni dengelerin, orta vadede ticaretten başlayarak diğer uluslararası ilişki alanlarına da sirayet edeceği inancı ile önlem alma gereğini hissetmeleri,

- Gelişme Yolundaki Ülkelerin (GYÜ) ve özellikle yükselen ekonomilerin küresel ticaret ve üretim sürecinde paylarının artması,

- ABD ve AB kamuoylarında diğer ülkelerdeki ucuz işgücünün işyerlerinin kapanmasına neden olduğu algısından hareketle, GÜ'lerin avantajlarını koruyacak koalisyonları oluşturmak arayışı,

- Çok taraflı ticaret sisteminin 1994 (Uruguay Turu) yılından bu yana, (Doha Turu da dahil) GÜ bakımında beklenen liberalizasyonu sağlayamaması, buna karşın GÜ'lerin bir araya gelerek DTÖ'de ele alınan hizmet ticareti, fikri mülkiyet, yatırımlar, kamu alımları gibi konularda liberalizasyonu hızlandırma gayretleri,

- GÜ'lerin ABD'nin öncülüğünde Pasifik'te ve Atlantik'te işbirliği (TPP ve TTYO) yaparak küresel ticarete etkinliklerini sürdürmek amacıyla aralarında işbirliğini artırmak ve ayrıca çok taraflı ticaretin tabi olacağı yeni kuralları (henüz DTÖ'de ele alınmayan çevre, çalışma şartları, iklim değişikliği, enerji gibi konuları) şekillendirme gayretleri,

- Küresel krizden çıkmak amacıyla ticaretin geliştirilmesi gereği ve bu konunun ABD ve AB yönetimlerinde krizle başa çıkabilmede kaçınılmaz bir adım olarak telakki edilmeye başlanması

- Tüm bunların ötesinde ABD ve AB'nin sürdürülebilir bir *büyüme* ve *istihdam* kaygısıyla aralarındaki geniş pazarın potansiyelini daha iyi kullanarak yeni iş alanları yaratma konusunda kararlılıkları

şeklinde özetlenebilir.

Özellikle iç düzenlemelere ilişkin kurallar arasında uyum sağlanarak mevcut engellerin kaldırılmasının, istihdam ve büyüme konusunda iki tarafa da ciddi katkı sağlanacağı iddia edilmektedir. Uzun ve zorlu müzakereler sonrasında oluşturulacak TTYO'nun 'derinleştirilmiş' konuları kapsayan *yeni nesil anlaşmaların* en kapsamlısı olması beklenilmektedir.

2. Transatlantik ekonomik ve ticari ilişkisinin boyutları

AB ile ABD arasındaki ticaret ve yatırım ilişkilerinin hacmi dünya dengeleri açısından önemli bir büyüklüğü ifade etmektedir. İki tarafın birbirleri ile olan **mal ticareti** 2000 yılından bu yana %68 kadar artış göstermiş ve 2012 yılında 650 milyar doları bulmuştur. Toplam AB ihracatının en önemli pazarı %17 ile ABD olurken, ABD'nin tüm ihracatında ve ithalatında AB ikinci sırayı almaktadır. Toplam 50 ABD eyaletinin 45'inin ihracatında Avrupa Birliği Çin'den daha önemli bir pazar teşkil etmektedir. Transatlantik ekonomisinin yıllık ticari satış hacminin 5 trilyon dolar ol-

---

duğu ve karşılıklı olarak 15 milyon kişiye istihdam yarattığı bilinmektedir⁷.

Hizmet ticareti açısından da benzer bir durum ortaya çıkmaktadır. Her iki taraf dünya hizmet ticaretindeki paylarının büyüklüğünün ötesinde, birbirlerinin de en önemli hizmet ihracatı pazarı ve tedarikçisi durumundadırlar. Küresel bazda Avrupa pazarı ABD hizmet satışlarının %51'ini temsil etmektedir. 2001-2011 yılları arasında geçen on yıllık sürede hizmet ihracatı hızlı bir şekilde artış göstermiş ve 2012 yılında karşılıklı hizmet ticareti yaklaşık 580 milyar dolara ulaşmıştır. Hizmet ticaretinin gelişmesi küresel payları dikkate alındığında iki taraf açısından da önemlidir. Hizmet ticaretinin boyutları hakkında fikir vermesi açısından sadece 2009-2010 yılında 188.000 ABD ve Avrupalı öğrencinin karşılıklı yüksek öğretim hizmeti aldığı ve 10 milyondan fazla Avrupalının ABD'ye giderek turizm hizmeti aldığı söylenebilir.

Transatlantik ilişkisinin ticari ilişkilerden de önemli boyutu hiç şüphesiz karşılıklı **doğrudan yabancı sermaye yatırımlarıdır** (FDI). Dünyadaki toplam sermaye yatırımları stokunun yaklaşık olarak %57'si AB ve ABD'ye gelirken, bu iki ülkenin dış yatırımlarının dünyadaki payı %71'i bulmuştur. ABD yatırımları stokunun yaklaşık %56'sı Avrupa'ya gitmektedir. Bu AB'ye gelen toplam dış yatırımların dörtte birinden fazlasını oluşturmaktadır. ABD'ye gelen toplam sermayenin ise üçte biri AB çıkışlıdır. Söz konusu FDI miktarı 2012 yılında 206 milyar dolara ulaşmıştır. Yukarıda da bahsedildiği üzere, iki taraf arasındaki toplam sermaye yatırımı stoğu 3.7 trilyon dolar düzeyine ulaşmıştır.

Avrupa içindeki ABD dış yatırımlarında aslan payını Büyük Britanya, Hollanda ve İrlanda'nın aldığını görmekteyiz. Burada dikkati çeken bir nokta ise, ABD'nin Çin'e yaptığı dış yatırımlarının sanılanın aksine pek çok Avrupa ülkesine yaptığı toplam yatırım miktarının arkasında kaldığıdır. Ayrıca son iki yılda ABD'nin Çin'e yaptığı doğrudan sermaye yatırımları gerilemiştir. Bu açıdan Avrupa pazarı ABD, Amerikan pazarı da Avrupalı firmaların ve iştiraklerinin en önemli yatırım alanları olarak ön plana çıkmaktadır. 2000-2010 yılları arasında, sadece Hollanda'daki ABD yatırımlarının toplam miktarı tüm BRIC ülkelerindeki ABD dış yatırımlarının 4 katı, Çin'deki ABD yatırımlarının ise 9 katı büyüklüğündedir. İşin bir diğer önemli yönü ise bu yatırımların ihracata etkisiyle ilişkilidir. Örneğin, ABD'nin AB'den yaptığı ithalatın %61'i Avrupa'daki yatırımları ve bağlı şirketlerinin yoluyla olmaktadır. Bu oran İrlanda'da %88'e çıkmaktadır. Buradan hareketle, AB açısından ABD pazarına ihracatta Avrupa'ya gelen ABD yatırımlarının önemi ortadadır. ABD'nin Avrupa pazarlarına ihracatında Amerika'da yatırım yapan Avrupa şirketleri ve iştiraklerinin payı en az %30'dur. Sektör bazında karşılıklı yatırımların yarısı hizmetler alanındadır. Bu da Transatlantik ilişkilerde hizmet ticaretinin önemini bir kez daha ortaya koymaktadır.

ABD'deki AB yatırımlarının toplam miktarı 2011 yılında 1.8 trilyon dolara ulaşmış olup, ABD'deki yabancı sermaye yatırımlarının %71'ine denk gelmektedir. ABD ihracatının yaklaşık beşte birinin ABD'de yatırım yapan yabancı şirketler ve bunun yaklaşık yarısının da Avrupalı şirketler ve bağlı şirketlerinin sayesinde olduğu

---

⁷ D. Hamilton- J. Quinlan, **The Transatlantic Economy 2013**, Washington DC: Transatlantic Business Council and AmCham-EU, 2013.

söylenbilir.

Diğer taraftan ABD’de yabancı yatırımların toplam üretime katkısının üçte ikisi (yaklaşık 450 milyar dolar) Avrupa menşeli yatırımlardan sağlanmaktadır. AB’nin ABD’ye doğrudan yatırımları Çin’e yaptığıının 7 katı büyüklüğünde olması da ABD açısından Avrupa sermayesinin önemini vurgulayan bir başka değerdir⁸.

Bu rakamlar, iki ekonominin istikrarlı bir şekilde ilişkilerini sürdürebilmelerinin önemini vurgularken, ticaret ve yatırımlar üzerindeki mevcut engellerin kaldırılmasının potansiyel faydalarının da anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

3. Transatlantik Ortaklığının doğmasına yol açan temel faktörler

Transatlantik Ortaklığı son dönemde gündeme gelmiş olmakla beraber, buna zemin teşkil eden ve iki taraf arasında sağlam iktisadi ve siyasi temellere dayanan bir ilişki bulunduğunu göz ardı etmemek gerekir⁹. Ne var ki dünya ekonominin içinde bulunduğu şartların değişmesi, ABD ve ardından Avrupa’da yaşanan iktisadi kriz ve çok taraflı ticaret sistemi müzakereleri ve küresel ekonomik yönetişime ilişkin kaygıların son dönemlerde artmaya başlaması, ABD ve AB’yi birbirleri arasında daha kuvvetli bir pazar bütünleşmesine yönelme konusunda teşvik etmiştir. Transatlantik ilişkisinin daha derin ve kapsamlı bir ortaklığa yönelmesine etken olan temel içsel ve dışsal faktörlere kısaca göz atmak yararlı olacaktır. Bu bağlamda:

Küresel üretim ve ticaret ağlarındaki değişim ve yükselen ekonomilerin pazar payını artırması önemli bir faktör olarak belirmektedir. Özellikle Uzak Doğu Asya ülkeleri ve yükselen ekonomilerin ortaya çıkışı rekabet kaygılarını da beraberinde getirmiştir. Başta Çin olmak üzere G. Kore, Tayvan, ASEAN, Brezilya gibi yeni rakiplerin artan rekabetçi baskısı hem AB hem de ABD’yi üçüncü ülkelerle kendi menfaatleri doğrultusunda hareket ederek yeni pazarlar aramaya sevk etmiştir. 1970-2010 döneminde dünya üretiminde ABD ve AB’nin bazı üyelerinden oluşan G7’nin payı %70’den %47’ye inerken, başta Çin olmak üzere Asya ve yükselen ekonomilerin payı ise hızla artmıştır. 1980’li yıllarda ABD’nin sadece sekizde biri üretime sahip olan Çin’in son yıllarda ABD’yi yakaladığı görülmektedir.

Son 30 yıllık süre zarfında Çin, Hindistan ve bazı Asya ülkelerinin ihracat artışının yıllık bazda %10 düzeyini aştığı, Brezilya, Meksika ve bazı Uzak Doğu ülkelerinin ise %8’i geçtiği buna karşın aynı dönemde ABD ve AB’nin ihracat artışlarının %5-6 kadar olduğu görülmektedir (bkz. Grafik 1). ABD’nin mal ihracatındaki payının 2003’den 2012’ye kadar geçen sürede %22,4’den %17,6’ya gerilediği görülmektedir. AB için ise bu düşüş aynı dönemde yine yüksek olmuştur.

Bu noktada Çin’in rekabet gücü ayrıca ele alınması gereken bir unsurdur. Özellikle ABD’nin bir yandan Trans-Pasifik Ortaklığı görüşmeleri yoluyla, diğer taraftan Transatlantik ilişkisi ile Çin’e karşı rekabette kendisi için bir güvence alanı yaratmaya

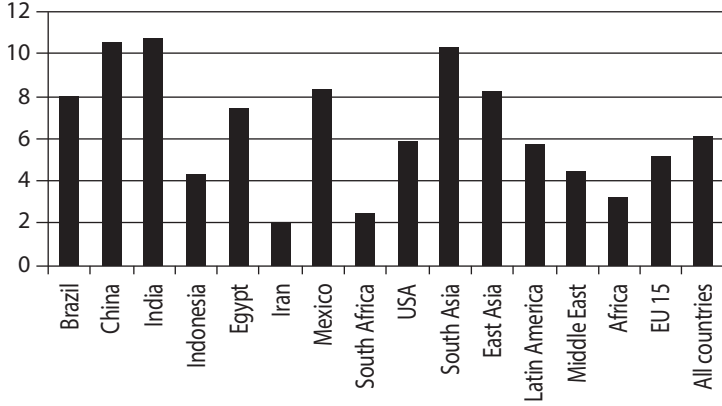
---

⁸ Hamilton ve Quinlan, **a.g.k.**

⁹ AB-ABD ilişkilerinin bir değerlendirmesi için bkz. Kotzios ve Liacouras, **EU-US Relations: Repairing the Transatlantic Rift**, Palgrave Macmillan: Houndmills, 2006.

çalıştığı dikkatlerden kaçmamaktadır.

Grafik 1: İhracat artışı, 1980-2009 arası (%olarak)

Kaynak: Dünya Bankası verileri

1980 yılında ABD ve AB(15)'in dünya mal ihracatındaki paylarının toplamı %48 olurken bu oran 2011 yılında %38'e gerilemiştir. Benzer durum genel olarak Kuzey ülkeleri arasındaki ticaretin toplam dünya ticaretindeki payının azalması ile de ortaya çıkmaktadır. 1990 yılında Kuzey ülkelerinin kendi aralarındaki ticaretin küresel ticarete oranı %56'dan 2011 yılında %36'ya düşerken, Kuzey-Güney ticareti aynı dönemde %33'den %38'e ve Güney ülkelerinin kendi aralarındaki ticaret ise 3 kat artarak %8'den %24'e yükselmiştir¹⁰. Bu dönemde AB ve ABD'nin özellikle Asya ülkeleri ile olan karşılıklı ticaretlerindeki artış kendi aralarındaki ilişkisinin önüne geçmeye başlamıştır. Bu durumda Transatlantik potansiyelinin yeniden canlandırılması gereği üzerinde durulmaya başlanmıştır.

“Yükselen ekonomiler”in günümüz küresel ticaret ve ekonomi ortamında ulaştıkları etkinlik konusunda bazı saygın uluslararası kurumların vardıkları sonuçlar kayda değerdir.

- UNCTAD'a göre 2012 yılında küresel doğrudan yabancı yatırımlar %18 azalarak 1.35 trilyon ABD dolarına düşmüş, “doğrudan yabancı yatırım” girişlerinde ise GYÜ'ler başı çekmişlerdir. “Tarihte ilk kez 2012 yılında GYÜ'ler %52 oranıyla GÜ'lerden daha çok DYY çekmiştir”¹¹.

- IMF'in Dünya Ekonomik Görünümü Nisan 2013 raporunda “Küresel ekonomik beklentilerin yeniden olumluya döndüğü, fakat gelişmiş ekonomilerin iyileşme yolunun engebeli kalacağı”, gelişmekte olan ekonomiler ve yükselen piyasaların hala

¹⁰ WTO, a.g.k., s.58-65.

¹¹ UNCTAD, *World Investment Report-Global value Chains: Investment and Trade for Development*, 2013.

güçlü bir performans sergilediği, ancak gelişmiş ekonomilerde bir tarafta ABD bir diğer tarafta Euro bölgesinde büyüyen bir çatallanma görüldüğü belirtilmiştir¹².

• OECD tarafından Avro bölgesinin 2013 yılında %0,6 küçüleceği tahmin edilmiş, böylece ABD ve Japonya gibi daha hızlı büyüyen ekonomiler ve Avrupa'nın arasındaki fark giderek artacağı öngörülmüştür. Paris merkezli örgüt 'Avrupa'nın uzun süren zayıflığının küresel ekonomiye zarar verebileceğine' dikkat çekmişti¹³. Tahminlerin aksine Euro bölgesi 2013 yılının son üç çeyreğinde %0.3 büyümekle birlikte, genel olarak büyümedeki yavaşlama ve diğer ülkelere kıyasla düşüş aşırıdır.

• DTÖ'ye göre "2012 yılında kayıtlı dünya mal ticareti yalnızca %2 artmıştır. GÜ'lerden sevkiyatlar dünya ortalamasından daha düşük %1'lik bir oranda artarken GYÜ'lerden ihracat daha yüksek bir oranda, %3.3'le gerçekleşmiştir. İthalat tarafından bakıldığında ise, geçen yıl GÜ'ler %0.1 düşerken GYÜ'ler %4.6 artmıştır. Bu nedenle 2008 mali krizinin ülkelerarası güç difüzyonunu hızlandırdığı ve değişimi tetikleyen eğilimlere ivme kazandırdığı belirgin hale gelmiştir. Sanayi devriminden günümüze, GYÜ'lerin küresel ekonomik pastada paylarının en yüksek olduğu zamanlardayız. GÜ'lerin zenginliği devam ederken, GYÜ ve GÜ'ler arasındaki uçurum ciddi bir biçimde daralmaya başlamıştır"¹⁴.

• ABD Ulusal İstihbarat Komisyonu'nun "Küresel Eğilimler 2030" başlıklı raporunda da bu durum vurgulanmaktadır. Asya'nın, GSYİH, nüfus büyüklüğü, askeri harcamalar ve teknolojik yatırıma dayalı küresel güç açısından Kuzey Amerika ve Avrupa'yı 2030 yılında geçeceği ileri sürülmektedir. Tektonik bir sarsıntı sonrasında küresel ekonominin sağlıklı işleyişi Batı'dan daha çok GYÜ'lere bağlanacaktır. Ayrıca raporda "bireylerin güçlendirilmesinin ve devlet dışında ağlara güç devredilmesinin dramatik bir etkiye sahip olacağı ve 1750 yılından günümüze olan Batı'nın üstünlüğünün büyük ölçüde tersine çevrileceği" belirtilmektedir. Raporda ayrıca, Çin'e, Hindistan'a ve Brezilya'ya ilaveten Tayland, Endonezya, Nijerya, Güney Afrika ve Türkiye gibi bölgesel oyuncuların küresel ekonomi için özellikle önemli olacağı kaydedilmiştir¹⁵.

Avrupa'da devam eden kriz ve durgunluk diğer bir önemli etken olarak göze çarpmaktadır. Aralarındaki ticaret ve yatırım hacminin büyüklüğüne rağmen AB ve ABD'nin birbirlerinin ticaretindeki payında son dönemlerde ciddi bir azalma olduğu görülmektedir. AB'nin dünya ülkelerine yıllık ihracat artışı %7,6 iken, ABD'ye olan ihracatındaki artış sadece %1 ile sınırlı kalmıştır. ABD'nin AB'nin toplam ithalatındaki payı ise son on yılda yarı yarıya azalarak %20,8 seviyesinden %11,1'e düşmüştür. Mali krizinde etkisiyle AB'den ABD'ye gelen doğrudan sermaye yatırımlarında da bir düşüş meydana gelmiştir. Avrupa menşeli yatırımcılar küresel talebinde düşmesiyle yatırımlarını gözden geçirmesinin bunda etkisi vardır. Düşüş oranı 2012

¹² IMF, **World Economic Outlook**, 2013.

¹³ OECD, **Economic Outlook**, 2013.

¹⁴ WTO, **a.g.k.**

¹⁵ US National Intelligence Council, **Global Trends 2030: Alternative Worlds**, 2012.

yılında %40 civarında olmuştur. AB'ye gelen ABD kaynaklı yatırımlarda ise önemli bir azalma görülmüştür. Bu durumun sermaye piyasaları, ihracat ve şirket gelirlerine etkisi son derece olumsuz olmuştur. Transatlantik pazarındaki engellerin kaldırılmasının krizin de aşılmasında önemli rol oynayabileceği beklentisi TTYO için önemli bir saik addedilebilir.

Doha Kalkınma Turu çok taraflı ticaret müzakerelerinin zaman içinde tıkanıklığa uğraması da bir diğer önemli etkidir¹⁶. 13 yılı aşan Doha Turu müzakerelerinde başta tarım ürünleri olmak üzere imalat sanayi ürünleri ve hizmet ticaretinde serbestleşme ve pazara giriş konularında bir sonuca varılamamıştır. Bu durum DTÖ'nün kuruluşundan bu yana geçen 20 yılı aşan sürede çok taraflı sistemde pratikte önemli bir liberalleşmenin gerçekleşmemiş olduğu anlamına gelmektedir. Diğer taraftan, özellikle AB ve kısmen de ABD'nin üzerinde hassasiyetle durdukları ve Singapur konuları olarak adlandırılan yatırımlar, rekabet politikası, kamu alımları vb. konular müzakere gündeminden çıkarılmış ve bu alanlarda yeni kurallar geliştirilememiştir.

Bu bağlamda, Dünya Ticaret Örgütü'nün, küresel ticaretin günümüzde uygulanan geleneksel kurallarının oluşturulmasındaki düzenleyici görevi sorgulanmaya başlanmıştır. Geline aşamada özellikle tarım, hizmetler ve yeni kurallar alanında mevcut ticaret sisteminin yetersizliği sıkça gündeme gelmektedir. Bu durum, ABD ve AB olmak üzere başat aktörleri farklı kanallar yoluyla sürdürülebilir pazar arayışına ve ticaret kuralları belirlemeye sevk etmiştir. Bunun sonucu olarak her iki taraf da öncelikli gördükleri ülkelerle kapsamı geniş olan serbest ticaret anlaşmalarına (STA) girmeye başlamışlardır. Transatlantik ortaklığı bu gelişmenin en üst noktasıdır ve tarafların, başta teknik konulara ilişkin standartlar ve çevre konusu olmak üzere, fikri mülkiyet hakları, rekabet politikası, yatırımlar, insan, hayvan ve bitki sağlığı önlemleri, enerji vb. alanlarında Dünya Ticaret Örgütü düzenlemelerinin çok daha ötesinde ve ortak çıkarlarını gözetken yeni kurallarda uzlaşmaları için de zemin oluşturmasını hedeflemektedir. Ancak bu durum GYÜ'ler arasında, Doha Turu müzakerelerinin de sekteye uğraması ile birlikte, 'küresel ticaretin yeni kurallarının ve normlarının büyük ölçüde bu iki taraf arasında belirleneceği' şeklinde bir kaygının oluşmasına da yol açmıştır¹⁷.

Bu faktörlerin her biri TTYO girişiminin nedenlerini anlamak açısından önemli olmakla beraber en çok üzerinde durulması gereken hususun her iki tarafın da kendi ticaret stratejilerinde açıkça vurguladıkları **iktisadi büyüme** ve **istihdam** beklentisi olduğu anlaşılmaktadır.

AB perspektifinden bakılacak olursa, bu husus kendi ticaret stratejisi içinde

¹⁶ Doha Turu müzakerelerinde yaşanan zorluklara ilişkin bkz. M. S. Akman, "Doha Kalkınma Turu ve DTÖ: Sorunların Açmazında Çözüm Arayışları", Ankara, TEPAV, 2008.

¹⁷ B. Aran, "Global partnership quests: New contentious Dynamics in trade and prospects for Turkey in an age of TPP and TTIP", **Turkey Policy Brief Series**, TEPAV and IPLI, 2013. Bkz. http://www.tepav.org.tr/upload/files/1379063571_4.Global_Partnership_Quests__New_Contentious_Dynamics_in_Trade_and_Prospects_for_Turkey_in_an_age_of_TPP_and_TTIP.pdf Erişim Tarihi (10.12.2014)

önemli bir yer tutmaktadır. Avrupa Komisyonu 2010 tarihinde hazırladığı ve temeli yıllar öncesine dayanan *Trade, Growth and World Affairs* (Ticaret, Büyüme ve Dünya İlişkileri) belgesinde¹⁸ Avrupa ekonomi politikasının temel amacının hızlı büyüme olduğunu; sadece sürdürülebilir bir büyüme ile yeni iş imkânlarının yaratılabileceğini ve refah devletinin korunabileceğini vurgulamaktadır. Avrupa 2020 Stratejisi'nin dış boyutu olan ticaret ve yatırım stratejisinin bu amaca katkı sağlayacak şekilde ele alınacağı vurgulanmıştır. Nitekim, Avrupa Komisyonu küresel ekonominin değişen dengelerini ve gelişmelerini dikkate alarak başta ABD olmak üzere Japonya ve BRIC ülkeleri (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin) gibi stratejik ortakları ile ilişkilerini derinleştirme tavsiyesinde bulunmuştur.

ABD açısından da benzer bir hedefin vurgulandığı gözlerden kaçırılmamalıdır. ABD halen dünyanın en güçlü ekonomisi olmakla birlikte uzun zamandır büyümenin düşük oranlarda seyretmesi, imalat sanayinde rekabet gücündeki azalma, yenilikçiliğe dayalı teknolojik ürünlerin payında artışın yeterli olmaması gibi unsurlar dikkat çekicidir. Sanayide katma değer artışı 1980'lerden bu yana sadece %2 ile dünya ortalamasının altında kalmıştır¹⁹. Bu durumun aşılmasında üretim hacminin artması ve yeni pazarlara yönelim (mevcut pazarların potansiyelinin zorlanması) önemlidir. ABD Başkanı Obama'nın 2013 Ticaret politikası gündemi raporunda her 1 milyar dolarlık mal ihracat artışının yaklaşık 5400, hizmet ticaretinde ise en az 4000 yeni iş imkanı sağlayacağı belirtilmektedir. İhracata ilişkin iş alanlarında ücretlerin ulusal ortalama ücretlerden %13 ila %18 kadar daha fazla olduğu da zikredilmektedir. ABD'nin *Ulusal İhracat İniyatifleri* çerçevesinde 2009'dan bu yana ihracatın hizmetlerde %24 ve mallarda %47 artması sonucu 1 milyon yeni istihdamın oluştuğu da vurgulanmaktadır²⁰.

Bu çerçevede, ABD Başkanı'na bağlı Ticaret Temsilciliği'nin (USTR) 2013-2017 strateji belgesi temel hedef olarak ihracat piyasalarına yönelmek yoluyla daha iyi istihdam imkânlarının sağlanmasını vurgulamaktadır. Bu amaçla 'büyüme' ve 'istihdam' sağlayacak ve taraflar arasında ticaret ve yatırım imkânlarını geliştirecek inisiyatiflerin belirlenmesi özellikle zikredilmiştir²¹.

Esasen, Yüksek Seviyeli Çalışma Grubu (*HLWG*) bilahare hazırladığı ara ve

¹⁸ Bkz. Avrupa Komisyonu MEMO 10 (9 Kasım 2010), http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-10-555_en.htm ve Trade, Growth and World Affairs: Trade Policy As A Core Component of the EU's 2020 Strategy COM, 2010, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2010/november/tradoc_146955.pdf, Erişim Tarihi (10.12.2014), s.4.

¹⁹ R. Kappel., "The Decline of Europe and the US: Shifts in the World Economy and in Global Politics", *GIGA (German Institute of Global and Area Studies) Focus*, No.1, 2011. http://www.giga-hamburg.de/de/system/files/publications/gf_international_1101.pdf, Erişim Tarihi (10.12.2014)

²⁰ ABD Başkanı Ticaret politikası gündemi için bkz. <http://www.ustr.gov/sites/default/files/Chapter%20I%20-%20The%20President's%20Trade%20Policy%20Agenda.pdf>, Erişim Tarihi (10.12.2014)

²¹ ABD Ticaret Temsilcisi strateji belgesi, bkz. <http://www.ustr.gov/sites/default/files/USTR%20FY%202013%20-%20FY%202017%20Strategic%20Plan%20final.pdf> , Erişim Tarihi (10.12.2014)

---

nihai raporlarda, oluşturulacak kapsamlı bir ticaret ve yatırım anlaşmasının ‘büyüme’ ve ‘istihdam’ üzerinde önemli katkılar sağlayacağını altını çizmişti²².

4. TTYO’da ele alınan ve müzakere edilmeye başlanılan konular

AB ve ABD’nin özellikle sanayi mallarında birbirlerine karşı uyguladıkları gümrük tarifelerinin aralarındaki ticarete büyük bir engel oluşturduğu söylenemez. İstisnai bazı sektörlerdeki ‘tarife zirveleri’ dışında AB’nin uyguladığı basit ortalama bağlı tarife oranı %5.2 (sanayi ürünleri için %4 kadar), ABD’nin ise %3.5 (sanayi ürünleri için %3.3) kadardır. Dolayısıyla, olası bir uzlaşımın daha ziyade *tarife-dışı engeller* üzerinde yoğunlaşması öngörülmekte ve hesaplar bu nokta üzerinde yoğunlaşmaktadır. Nitekim, HLWG Raporu’nda da belirtildiği üzere:

‘Muhtemel bir Transatlantik anlaşmasının en önemli faydası ABD ve AB’nin, tedricen daha bütünleşmiş bir Transatlantik pazarı oluşturma gayretiyle, ticaret ve yatırımlar üzerinde olumsuz etki yapan tarife-dışı engelleri azaltma konusunda gösterecekleri yeni ve yaratıcı yaklaşıma bağlı olarak ortaya çıkacaktır’²³.

AB ve ABD birbirlerinden bağımsız olarak piyasalarda gerek ürün ve üretim süreçlerine ilişkin ve gerekse tüketici, çevre vb. korunması kaygısıyla uyguladıkları farklı iç düzenlemelere gitmişlerdir. Bu düzenlemelerin aralarındaki ticarete sıklıkla tarife-dışı bir engel oluşturması ya da oluşturma potansiyeli söz konusudur. Diğer bir deyişle, iki taraf arasında ortaya çıkan ihtilafların önemli bir nedenini bu farklılıklardan kaynaklanan engeller ve bunlara ilişkin iddialar teşkil etmiştir. Nitekim, bu konuda iki tarafın birbirlerini DTÖ’nün Anlaşmazlıkların Halli mekanizması yoluyla dava ettikleri görülmektedir²⁴. Bu ihtilaflara konu olan ticaret hacminin de giderek arttığı gözlemlenmektedir. Bu nedenle pazara girişte engel yaratan farklılıkların giderilmesinin büyüme, istihdam ve refah yönünde kayda değer katkı sağlayacağı hesaplanmaktadır²⁵.

HLWG raporunda bahsi geçen ve tarafların ilk 7 tur müzakereler sonrası ele aldıkları konular arasında ön plana çıkanlar şunlardır:

- **Gümrük tarifelerinin azaltılması/kaldırılması:** genel olarak iki taraf arasında gümrük tarifesi yoluyla koruma oldukça düşük seviyelere inmiştir. Örneğin, ABD’nin basit ortalama bağlanmış tarife oranı %3.5 (tarım ürünlerinde %4.9 ve tarım-dışı ürünlerde %3.3) olup, ticaret ağırlıklı ortalama oran ise sadece %2.1 seviyesindedir. ABD’nin ithal ettiği tarım ürünlerinin %40’ı ve tarım-dışı ürünlerin ise yarısı tarifeden muaf olarak ülkeye girmektedir. AB’nin basit ortalama bağlanmış ora-

---

²² Bu grubun tam isminin **Büyüme ve İstihdam konusunda Yüksek Seviyeli Çalışma Grubu** olması da tesadüf değildir.

²³ 11 Şubat 2013 tarihli belge için bkz. High Level Working Group Report, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/february/tradoc_150519.pdf, Erişim Tarihi (10.12.2014)

²⁴ WTO, **WTO Dispute Settlement: One-Page Case Summaries 1995-2012**, 2013.

²⁵ ECORYS, **Non-Tariff Measures in EU-US Trade and Investment-An Economic Analysis**, Rotterdam, 2009.

nı %5,2 olup bu oranlar tarım ürünlerinde %13.8 ve tarım-dışı ürünler için ise %3.9 seviyesindedir. AB'ye ihraç edilen tarım ürünlerinin %43'ü ve tarım-dışı ürünlerin ise yaklaşık %60'ı tarifersiz olarak AB pazarına girebilmektedir. AB'de ticaret ağırlıklı ortalama tarife oranı ise %2,8 dolayındadır.

Bununla birlikte, AB'nin işlenmiş gıda, otomotiv ve orman ürünleri, ABD'nin ise orman ürünleri, gıda ve tekstil vb. imalat sanayi ürünlerinde uyguladığı tarifeler ortalamanın çok üzerindedir. Her iki taraf bazı ürünlerde 'tarife zirvesi' olarak adlandırılan yüksek oranlar uygulamaktadır. Bu ürünlerde tarife indirimine gidilmesi talepleri müzakerelerde gündeme gelmektedir. Buna rağmen iki taraf arasında Ortaklığın temel müzakereleri içinde tarifelerden ziyade bunların yerine ikame edilmiş tarife-dışı engellerin başı çekeceği anlaşılmaktadır.

- **Düzenleyici konular ve Tarife-Dışı Engeller (TDE):** Tarife engellerinin kaldırılması olumlu olmakla beraber, TDE'lerin devam etmesi halinde yüksek tarife oranlarına eşdeğer etki yaratacağı bilinmektedir. Bu etkinin örneğin et ve süt ürünlerinde %80; pirinçte %120; kimyasal ürünlerde (AB'de) %111; kağıt ürünlerinde (AB'de) %73; inşaat hizmetleri ve deniz ulaşımda (ABD'de) %95-100 kadar bir gümrük tarifesi oranlarına denk geldiği iddia edilmektedir²⁶.

Bu nedenle muhtemel bir Anlaşma'da teknik standartlar; hayvan ve bitki sağlığı (SPS); gıda güvenliği vb. iç düzenlemelerden ve mevzuattan kaynaklanan farklılıklarının yarattığı engellerin giderilmesi önerilmektedir. Tarafların gıda ve içecek, kozmetik, biyo-teknoloji, makine, havacılık ve uzay sanayi, tekstil ve kâğıt endüstrilerinde yüksek oranda TDE uyguladıkları da dikkate alınmalıdır. Örneğin ABD'nin anti-damping önlemlerinin yaklaşık %16'sı AB'den gelen ürünlere karşı uygulanmaktadır. TDE'ler ve düzenleme farklılıkları sadece pazara girişi zorlaştırmakta kalmayıp firmaların iş yapma maliyetlerini de ciddi şekilde yükseltmektedir²⁷. Bir örnek vermek gerekirse, AB'nin elektronik sektöründeki standartlarını uyumlaştırılması ABD'nin Avrupa pazarına olan ihracatını bu sektörde yapılacak tarife indiriminden daha fazla artıracaktır²⁸. İki taraf arasında uzun süredir ticari ihtilafa neden olan ve beraberinde önemli ticaret kayıplarına yol açan 'hormonlu et' ve 'genetiği değiştirilmiş ürünler' (GDO) vb. konularda varılabilecek bir uzlaşının hem AB hem ABD için refah artışında hatırı sayılır bir etki yaratacağı düşünülmektedir.

- **Hizmet ticareti:** İki taraf dünyanın en önde gelen hizmet ticareti ihracatçısı olarak özellikle birbirlerinin pazarına giriş konusunda başta mali hizmetler (bankacılık ve sigortacılık), iletişim ve ulaştırma hizmet sektörleri, inşaat hizmetleri ve ticari hizmetler alanlarındaki mevcut ve kısıtlayıcı TDE'lerin kaldırılması ve yeni düzenlemelere gidilmesini amaçlamaktadır. AB ve ABD'de korumacılığın bulunduğu ve hizmet sunumuna yönelik ciddi engellerin getirildiği sektörlerin milli gelire oranı %20

²⁶ G. Felbermayr ve diğerleri, "Dimensions and Effects of a Transatlantic free Trade Agreement Between The EU and US", **Ifo Institute**, 2013.

²⁷ J. Francois ve diğerleri, "Reducing Transatlantic Barriers to Trade and Investment: An Economic Assessment", **CEPR-Centre for Economic Policy Research**, 2013.

²⁸ WTO, **World Trade Report 2012: Trade and Public Policies: A Closer Look at Non-Tariff Measures in 21st Century**, Temmuz, 2012.

'yi bulmaktadır. Bu oran tarım ve imalat sanayisine göre çok daha yüksektir. Taraflar Yüksek Seviyeli Çalışma Grubu raporunda da belirtildiği üzere, hizmetler alanında mevcut STA'ların kapsadığından daha fazla serbestleştirme kararı almışlardır.

Hizmetler sektörü AB ve ABD milli gelir ve istihdamının önemli bir kısmını oluşturmaktadır. AB'de hizmet sektörünün diğer gelişmiş ülkeler ve gelişme yolunda ülkelerdeki payı sanayi ve tarıma göre çok daha yüksektir. Ayrıca AB'nin dünya hizmet ticaretindeki payı giderek artmakta ve %25 seviyesine yaklaşmaktadır. ABD açısından da benzer durum söz konusudur. ABD hizmet ticaretinde %18 pay ile AB(28)'den sonra ikinci sırada yer almaktadır. Bununla birlikte her iki tarafın dünya hizmet ihracatındaki paylarının artış hızı bazı yükselen ekonomilere nazaran daha düşük düzeydedir. Bu durumda iki taraf arasında hizmet alanında serbestinin kapsamının geniş tutulması AB ve ABD'nin hizmet ticareti yoluyla sağlayacakları refah ve istihdam artışını sağlayacaktır.

Bununla birlikte iki tarafın gerek *DTÖ Hizmet Ticareti Genel Anlaşması* GATS, gerek uluslararası alanda başlatılan çoklu taraflı *Uluslararası Hizmet Ticareti Anlaşması* (TISA) bağlamındaki müzakerelerde farklı yaklaşımlara sahip oldukları da akılda tutulmalıdır.

- **Fikri mülkiyet kuralları:** AB ve ABD açısından fikri mülkiyet haklarının korunması önemlidir. TTYO yoluyla üçüncü ülkelere karşı iki tarafın haklarını korumada ortak kurallar belirlemesi hedeflenmektedir. Bu alanda mutlak bir harmonizasyona gitmek yerine farklılıkların belirlenmesine öncelik verilmesi istenmektedir. İki taraf arasında bu alanda genel çıkarların uyduğu gözlenmektedir. Ancak, coğrafi işaretlerin düzenlenmesi konusunda farklılıklar mevcut olup, özellikle AB'nin ticari markaların korunması kapsamında başta peynir ve şarap gibi gıda ürünleri olmak üzere belirli ürünlerde ABD'yi zorlaması beklenmektedir.

- **Yatırımlar:** İki taraf yatırımların ileri seviyede serbestleştirilmesi ve en üst standartlar ile korunabilmesi konusunda taahhütler önermektedir. Yatırımlar alanında, sebepsiz el koymaların önlenmesi; adil ve hakkaniyet ölçüsünde davranma ve firmalara eşit şartların sağlanması konularının tartışılması beklenmektedir. Bu bağlamda, 2009'dan itibaren AB'nin Lizbon Antlaşması'nın 207. Maddesi ile Üye Ülkelerin yatırımlar konusunu *İki Taraflı Yatırım Antlaşmaları* (BITs) yoluyla müzakere etme yetkilerinin ellerinden alınmış olması ve doğrudan yabancı sermaye yatırımları (DYY) konusunun ortak ticaret politikasının öngördüğü münhasır yetki alanına katılmış olması önemlidir. Ancak, Antlaşma'nın DYY'nin tanımı ve kapsamı konusunda yeterli bir açıklık getirmemiş olması ABD tarafında belirsizlik yaratan hususlardan birisi olmuştur. Bu bağlamda daha önce BIT'lar yoluyla Amerikan yatırımları için sağlanan haklara halel gelmemesi önem arz etmiştir. Bu nedenle Avrupa Komisyonu 2010 yılında iki Tebliğ yayınlamış ve bu yolla bir yandan AB'nin uluslararası yatırım politikasını kapsamlı bir şekilde tanımlarken, diğer taraftan Üye Ülkelerin o ana kadar imzaladıkları 1200'ün üzerindeki BIT'nin aralarında ABD'nin de bulunduğu pek çok ülkenin hakları açısından uluslararası hukuk bağlamında geçerli olduğunu teyit etmiştir. Bununla birlikte, birçok AB üyesi ülkenin iç düzenlemelerinin yabancılar açısından kısıtlamalar getirdiği bilinmektedir. Benzer durum Avrupalı yatırımcılar açısından ABD'de de söz konusudur. İki tarafın yatırım ilişkilerinde sağlanacak

serbestleşme ile kazanımları göz önüne alındığında bu alanın müzakerelerde en önde gelen konulardan olacağı aşikardır.

- **Kamu alımları:** Tarafların kamu ihalelerinde kendi firmalarını kayıran ayırıcı uygulamalarının hafifletilmesi ile her yıl ortalama 10.7 milyar Avro dolayında bir pazar imkânı yaratılabileceği hesaplanmaktadır. Kamu ihalelerinde şeffaflığın artırılması ve yerli malı kullanım zorunluluğunun önlenmesi amaçlanmaktadır. TTYO ile taraflar arasında *DTÖ Kamu Alımları Anlaşması*'nin kamu ihalesi düzenleyen kurumlar; sektörler; eşik değerler; hizmet sözleşmeleri; kamu inşaatları vb. konulardaki hükümlerini tamamlayacak iddialı bir kapsam oluşturulması beklenmektedir. Buna göre kamu ihalelerinin sadece merkezi değil yerel otoriteler bağlamında da ele alınması; yerli girişimcileri kayıran düzenlemeleri kısıtlayacak yeni kurallar ve disiplinler getirilmesi ve KOBİ'leri de dikkate alacak şekilde pazara giriş imkânı yaratılması beklenmektedir. Bu çerçevede ABD'nin uyguladığı ve yerli tedarikçileri kayıran '*Buy American*' hükümlerinin de ele alınması AB tarafından talep edilmektedir.

5. TTYO Anlaşmasının getirileri ve taraflara yansımaları

TTYO girişiminin ABD ve AB ekonomileri üzerinde yaratacağı muhtemel getirinin yüksek olmasının, Anlaşma'nın başarılı bir şekilde sonuçlanması açısından, önemi büyüktür. Bu durumda, taraflar arasında müzakere edilecek konuların kapsamlı ve derin olması gerekmektedir. Buradan hareketle, karşılıklı olarak mümkün olabilecek en geniş pazara giriş serbestisinin sağlanmasının refah artışı, büyüme ve istihdam üzerindeki olumlu etkisi katlanarak artacaktır. Bu TTYO'nun neden iddialı bir girişim olarak ortaya çıktığını açıklamaktadır.

TTYO'nun yaratacağı ekonomik etki üzerine çeşitli ampirik çalışmalar yapılmıştır. Farklı modeller ve senaryolara dayalı çalışmalar farklı boyutlarda olmakla beraber genel olarak pozitif bir etkiyi ortaya koymaktadırlar. Örneğin, kapsamlı ve iddialı bir ticaret ve yatırım anlaşmasının AB için yıllık 119; ABD için ise 95 milyar dolarlık bir gelir artışı sağlayacağı; bunun her bir hane için AB ve ABD'de sırasıyla 545 ve 655 Avro kadar yıllık bir ek gelir sağlayacağı; ve AB ve ABD'nin yıllık ihracatının sırasıyla %6 ve %8 dolayında artıracığı hesaplanmaktadır²⁹.

Bu kapsamda, Avrupa Komisyon'unun anlaşmaya ilişkin müzakerelerin açılabilmesi ve olası bir mutabakatın yaratacağı yararın tespitine ilişkin bir 'etki analizi' çalışmasını önceden başlattığını görmekteyiz. Yapılan çalışma, farklı senaryolar altında tarafların milli gelir, istihdam artışı, ticaret ilişkileri, üretim, ücret seviyesi vb. alanlarda ne gibi faydalar sağlayabileceği üzerine kapsamlı analizleri içermektedir³⁰. Örneğin daha iddialı bir STA'nın oluşturulması (gümrük tarifelerinin kaldırılması, mal, hizmet ve kamu alımlarında tarife-dışı ve pazara giriş engellerinin önemli ölçüde kaldırılması) halinde, AB ve ABD milli geliri yıllık bazda sırasıyla %0.48 ve %0.39 kadar artacağı ön görülmektedir. AB için yaptırılan bir çalışmada öncelikle hangi ko-

²⁹ Francois ve diğerleri, **a.g.m.**

³⁰ AB'nin etki analizi raporu için bkz. European Commission, "Impact Assessment Report on the Future of EU-US Trade Relations", **Commission Staff Working Document**, SWD(2013) 68 Final, Brüksel, 12 Mart 2013.

nuların ele alınması gerektiğine ilişkin alternatif yaklaşımlar ortaya konmuştur. Bu bağlamda, *daha kısıtlı* ve *daha iddialı* senaryoların etkilerini incelemiştir. Buna göre, 2018 yılına kadar taraflar arasındaki tarife-dışı engellerin (TDE) yarısının (%50) kaldırıldığı ve düzenleme farklılıklarından kaynaklanan engellerin giderildiği 'iddialı' bir Transatlantik Anlaşması'nın AB açısından milli gelire artışına etkisinin uzun vadede 121.5 milyar Avro, ABD açısından ise 40.8 milyar Avro dolayında olabileceği hesaplanmaktadır. Bu AB ve ABD'nin milli gelirlerinde yıllık bazda sırasıyla %0,7 ve %0,3 kadar yıllık bir artış anlamına gelmektedir. TDE'lerin sadece %25 oranında kaldırılmasını içeren daha 'mütevazı' bir senaryo altında dahi tarafların kazancının sırasıyla 53,6 ve 18,3 milyar Avro olabileceği iddia edilmektedir³¹.

İki ekonominin de kriz sonrası büyüme ihtiyacı göz önüne alındığında mevcut tarife engellerin törpülenmesinin yaratacağı etki dahi kayda değerdir. Sadece mal ticaretinde tarifelerin kaldırılıp ticaretin kolaylaştırıldığı basit senaryolar altında dahi iki tarafın toplam kazancının en az 7,5 milyar dolar olabileceği, bunun daha dinamik şartlar (ölçek ekonomileri, rekabet ortamında daha etkin üretime geçiş vb.) da dikkate alındığında ise her iki taraf için 60 ila 85 milyar dolara ulaştığı vurgulanmaktadır³². Diğer taraftan, genel fiyat düzeyindeki düşüşün her hane başına çalışma yaşamı süresince yaratacağı ek gelirin yine sırasıyla AB ve ABD için 12.300 ve 6.400 Avro olacağı tahmin edilmektedir. Daha önemli beklenti ise anlaşmanın yeni istihdam alanları yaratacağı ve ücretler düzeyinde ortalama %0,6'lık bir artış sağlayacağıdır. Bu durum AB'nin büyüme stratejisi açısından bakıldığında 'daha çok istihdam ve iyi ücret ödenen işlerin yaratılması' hedefi ile uyumlu görülmektedir.

TTYO'nun sektörel bazda rekabet edebilirlik üzerine etkileri yine farklı senaryolar altında incelendiğinde, her sektör açısından ticaret ve üretime farklı etkiler yarattığı görülmektedir. Örneğin, AB açısından tarım alanında kısa vadede üretim düşüşü yaratacağı, ancak daha uzun vadede uyum sürecinin de etkisiyle, verimlilik artışı yoluyla etkinliğin artacağı ve üretimin yükseleceği tahmin edilmektedir. Özellikle tarifelerin tamamen kaldırılacağı, tarife-dışı engellerin %25 oranında azaltılacağı, hizmet ticaretinde %25 oranında bir serbestiye gidileceği ve kamu alımlarındaki mevcut engellerin %50 kadar azaltılacağı varsayımına dayanan en kapsamlı ve iddialı senaryoda, AB açısından motorlu taşıtlar; deniz ve su yolu taşımacılığı, sigorta hizmetleri, işlenmiş gıda, inşaat hizmetleri, hava taşımacılığı, finans gibi sektörlerde üretimin artacağı; buna karşılık elektrikli makineler, metal ve metal ürünleri gibi alanlarda ise düşüş kaydedileceği ortaya çıkmaktadır. TTYO'nun özellikle motorlu taşıtlar, metal ve metal ürünleri, işlenmiş gıda, elektrikli makineler ve kimyasallarda karşılıklı ticareti de oldukça artması beklenmektedir³³.

TTYO girişiminin sadece ABD ve AB değil, bu iki ekonominin büyüklüğü ve dünya ticaretindeki konumları da dikkate alındığında, **üçüncü ülkelerin ekonomileri ve küresel ticaret sistemi üzerinde bir etki yaratması** muhtemeldir. ABD

³¹ ECORYS, a.g.k.

³² F. Erixon- M. Bauer, "A Transatlantic Zero Agreement: Estimating the Gains from Transatlantic Free Trade in Goods", **ECIPE Occasional Paper**, No.4, 2010.

³³ European Commission, a.g.m..

ve AB'nin diğer tüm ülkelerin dış ticaretinde önemli bir paya sahip olduğu dikkate alındığında TTYO'nun yaratacağı ticaret sapması etkisi akla ilk gelen unsur olmaktadır. Olası bir TTYO düzenlemesinin genel iktisadi etkisini analiz eden bir çalışmada, gerek tarifelerin kaldırılması gerekse daha kapsamlı bir liberalizasyonun sağlanması halinde, bunun başta Kanada, Meksika, Avustralya, Japonya, Şili olmak üzere reel gelirden önemli bir kayba neden olabileceği belirtilirken, Brezilya, ve G.Kore haricinde hemen tüm ülkeler açısından bu olumsuz yansımaların geçerli olacağı iddia edilmektedir³⁴. Başka bir çalışma da ise tarife ve tarife-dışı engellerin kısıtlı veya kapsamlı şekilde kaldırıldığı senaryolar altında dünyanın geri kalanı bakımından milli gelirin sırasıyla %0.07 ve %0.15 kadar düşeceği; üretime etkisinin %-0.40 olacağı; ticaret akışında ise AB ve ABD ile diğer ülkeler arasındaki ticarete yine %-0.40 kadar bir etkisinin olabileceği hesaplanmıştır³⁵. Diğer taraftan ABD ve AB arasında oluşturulacak ortak standartlara uyum sağlayabilecek ülkelerin bu iki farklı piyasaya yeknesak standartlarla giriş yapabileceği dikkate alındığında uzun vadede dolaylı bir etki sonucu (*indirect spillovers*) refah artışı yakalayabilecekleri de tartışılmaktadır³⁶.

TTYO'nun iktisadi etkilerinin yanı sıra küresel ticaret sistemi üzerinde de önemli etkiler yaratabileceği, ABD ve AB'nin çok taraflı ticaret sistemi üzerinde zamanla azalan etkilerini bu yolla tekrar küresel kuralları belirleyecek şekilde artıracağı da iddia edilmektedir³⁷. Ayrıca, TTYO yoluyla ABD ve AB'nin diğer ülkelerle (bilhassa yükselen ekonomilere ve Çin'e³⁸) karşı müzakerelerde ellerinin stratejik olarak güçleneceği düşünülmektedir. Bunun da ötesinde, TTYO sonrası diğer ülkelerin AB ve ABD pazarına girişine engel getiren bir 'Atlantik kalesi'nin ortaya çıkabileceği de ifade edilmektedir.

Diğer taraftan, uzun vadede daha iyimser bir etkinin de olabileceği iddia edil-

³⁴ G. Feldermayr ve diğerleri, "Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP): Who benefits from a free trade deal?", **GED Project, Bertelsmann Stiftung, Gütersloh**. Konu ile ilgili olarak ayrıca bkz. G. Feldermayr ve diğerleri, "Dimensions and Effects of a Transatlantic free Trade Agreement Between the EU and the US", **Ifo Institute**, February 2013. <http://www.transatlanticbusiness.org/wp-content/uploads/2014/05/dimensions-and-effects-of-a-transatlantic-free-trade-agreement-between-the-eu-and-usa.pdf>, Erişim Tarihi (10.12.2014).

³⁵ National board of Trade, **Potential Effects from an EU-US Free Trade Agreement: Sweden in Focus**, Sweden, 2013. <http://www.kommers.se/Documents/In%20English/Reports/Potential%20Effects%20from%20an%20EU-US%20Free%20Trade%20Agreement%20-%20Sweden%20i%20Focus.pdf>, Erişim Tarihi (10.12.2014).

³⁶ Bu konuya ilişkin bkz. A. Lejour ve diğerleri, "Economic Incentives for Indirect TTIP Spillovers, CEPS Special Report", No. 94, **TTIP Series**, No. 2, Brussels, 2014.

³⁷ R. Langhammer, **Transatlantic free trade must be achieved multilaterally not bilaterally**, Global economic Symposium official blog, 2013. <http://blog.global-economic-symposium.org/author/rolf-langhammer>, Erişim Tarihi (10.12.2014).

³⁸ TTYO'nun Çin'e etkileri üzerine bir analiz için bkz. C. Hongjian, "Transatlantic Trade and Investment Partnership: Origins, objectives and Impact", **China Institute of International Studies**, 2013. http://www.ciis.org.cn/english/2013-11/07/content_6440336.htm, Erişim Tarihi (10.12.2014).

---

mektedir. TTYO'nun geniş bir pazar yaratmak ve iki tarafın refahını artırmak suretiyle suretiyle dünyanın geri kalanı için de cazip bir ihracat alanı oluşturacağı söylenebilir. Ayrıca, üçüncü ülkeler ile özellikle küresel değer zinciri (*global supply chain*) üzerinden oluşan çıkarları zedeleyecek adımlara başta Asya ülkeleri ile olmak üzere geniş iş ilişkisi ağına sahip kesimler tarafından müsaade edilmeyeceği de düşünülebilir. Hatta, TTYO yoluyla tıkanan Doha turu müzakerelerinin ve küresel ticaretin serbestleşmesine yönelik adımların da canlanabileceği ifade edilebilir³⁹.

6. Müzakerelerde karşılıklı beklenen sıkıntılı konular ve genel zorluklar

Ne var ki bu iddialı girişimin müzakeresi getireceği olumlu etkilerin yanı sıra özellikle rekabet baskısı ve başka kaygılar nedeniyle sürece olumlu yaklaşmayacak kesimlerin de baskıları sonucu zorluklarla karşılaşacağı iddia edilebilir. Bu nedenle müzakerelerin zorlu geçeceği ve tarafların kesin bir uzlaşmaya varabilmelerinin uzun yıllar alabileceği sıklıkla dile getirilmektedir. Muhtemel bir Transatlantik anlaşmasının esas getirisi iç piyasalarda ticareti ilgilendiren alanlardaki teknik engellerin kaldırılmasına bağlıdır. Bu engellerin kaldırılması iki tarafta da bu konuda çekincesi olan çıkar gruplarının da muhalefeti nedeniyle kolay olmayacaktır. Örneğin gıda ürünleri ticareti, sağlık ve etiketleme standartlarında düzenleme farklılıkları nedeniyle sekteye uğramaktadır. ABD'de kabul gören *genetiği değiştirilmiş ürünlerin* AB yasalarında sıkı düzenlemelere ve yasalara tabi olması tarafları DTÖ nezdinde anlaşmazlığa dahi götürdüğü hatırlanacak olursa bu alanda serbest ticaretin hemen sağlanamayacağı kesindir. Benzer şekilde, AB tavuk vb. et ürünlerinin ABD'den ithalatında söz konusu ürünlerin klor-geçecek dezenfektan kullanılarak yıkanması nedeniyle tüketici sağlığını gerekçe göstererek engel çıkartmaktadır. Diğer taraftan taşımacılık hizmetleri alanında ABD'nin kabotaj yasalarında esneklik göstermek konusunda pek de istekli olmadığı; iki taraf arasında en çok üzerinde durulan hava taşımacılığı konusunda Boeing-Airbus arasındaki rekabet sorunu nedeniyle bir uzlaşının zor olabileceği gibi hususlar da dikkatlerden kaçmamaktadır. AB'nin uygulamaya koyduğu REACH yönetmeliği çerçevesinde kimyasallar konusundaki düzenlemeleri Amerikan şirketleri için ciddi maliyet taşımaktadır⁴⁰. Müzakerelerde zorlayıcı bir başka unsur ise özellikle yabancı yatırımcılar ile devlet arasında ortaya çıkacak uzlaşmazlıkların çözümünü kolaylaştırmak amacıyla mevcut hukuk sistemini hızlandıracak ve yatırımcının haklarını koruyacak özel bir yaptırım mekanizmasının (*investor-state dispute resolution*) eklenmesi ile ilişkilidir. Özellikle Avrupa tarafında, bazı sivil toplum kuruluşlarının bu durumun yabancı sermayeyi kollamak amacıyla mevcut hukuk sisteminin dışında ve kapalı kapılar ardında taviz veren bir mekanizmaya dönüşebileceği yönünde ciddi eleştirileri belirmekte ve bu çevrelerin siyasi karar-alma mekanizmaları üzerinde TTYO aleyhinde bir baskı oluşturdukları gözlemlenmektedir. Özellikle Avrupa Komisyonu'nun bu konuda daha şeffaf ve hesap verebilir politikalar izlemek zorunda

---

³⁹ F. Erixon, "Whither the Transatlantic Trade and Investment Partnership?", Policy Brief 18/2013, Norwegian Institute of International Affairs (NUPI), 2013.

⁴⁰ P. Whyte, **Narrowing the Atlantic: The way forward for EU-US trade and investment**, Centre for European Reform, Londra, 2009.

kaldığı gözlemlenmektedir.

Dahası bu anlaşma çerçevesinde özellikle hizmet sektörlerinde önem taşıyan *geçici işgücünün* dolaşımı konusundan, çıkar çevrelerini rahatsız etmemek maksadıyla, bahis dahi edilememektedir⁴¹. Ayrıca Obama yönetiminin bu tür ticaret anlaşmalarını çabuk sonlandıracak ‘hızlandırılmış yetki’si olmadığı için korumacı lobilerin Kongre üzerindeki baskısı da artacaktır. AB tarafında ise bu tür bir serbestleşme bir yandan ekonomik yararlar sağlarken, diğer yandan kısa vadede krizin de etkisiyle tepkileri de beraberinde getirebilecektir. Ayrıca, Fransa’nın daha müzakereler başlamadan evvel özellikle görsel-işitsel hizmetler alanında kültürel nedenlerle bir istisna getirilmesini şart koşması da ileride bazı Üye Ülkelerin müzakereler esnasında da ön plana çıkmak isteyebileceğine işaret etmektedir.

Zorlu konular arasında özellikle daha kolay sonuç alınabilecek ve daha fazla getiri sağlayabilecek konulara öncelikle ağırlık verilmesinin müzakerelerin işlevi bakımından daha faydalı olabileceği düşünülebilir.

7. Sonuç

ABD ve AB arasında 18 ay kadar önce başlatılan TTYO, her şeyden evvel iki tarafın istikrarlı bir iktisadi büyüme ve istihdam artışı hedefledikleri bir girişimdir. Altında yatan tüm saikler dikkate alındığında, TTYO görüşmelerinin oldukça kapsamlı bir gündem üzerinden devam edeceği ve özellikle ticarete ve yatırımlara ilişkin tarife-dışı engellere ve iç düzenlemelere odaklanmanın bir zorunluluk olarak belirlediği gözlemlenmektedir. Bu girişimin, ABD ve AB ekonomilerinin içinde bulunduğu şartlar çerçevesinde sadece tarife indirimleri ve imalat sanayi ile kısıtlı kalmayıp, tarım; hizmet ticareti; kamu alımları; yatırımlar; teknik engeller; çevre düzenlemeleri, enerji ve hammadde vb. alanlarda derin ve kapsamlı müzakereleri içermesi ön görülmektedir. Dolayısıyla, kapsamının genişliği nedeniyle müzakerelerin zorlu geçeceği ve uzun zaman alabileceği ifade edilebilir.

Diğer taraftan, Transatlantik ortaklığının dünyanın geri kalanı bakımından yaratabileceği iktisadi etkinin yanı sıra, küresel ticaret kurallarının özellikle bu iki tarafın çıkarları doğrultusunda yeniden belirleneceği iddiaları, Türkiye⁴² de dahil diğer tüm ülkeleri bu girişim karşısında kayıtsız kalmamaya sevk edecektir. ABD ve AB’nin küresel ekonomi içindeki payları dikkate alındığında, TTYO’nun dünya ticaret sistemi ve küresel iktisadi yönetim bağlamında yakından izlenmesi ve araştırılması gerekecektir.

---

⁴¹ U. Dadush, ‘Don’t Buy the Hype on the Transatlantic Trade Deal’, Carnegie Endowment, 2013. <http://carnegieendowment.org/2013/03/18/don-t-buy-hype-on-transatlantic-trade-deal/frd5>, Erişim Tarihi (10.12.2014).

⁴² Türkiye’nin TTYO sürecine ilişkin tutumu hakkında kısa ve güncel bir analiz için bkz. M. S. Akman, “AB-ABD Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı: Türkiye Açısından Bir Değerlendirme”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 13(1), 2014, s.1-29. M. S. Akman, “Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı: Türkiye’nin Katılımı Açısından Bir Değerlendirme”, *TEPAV Değerlendirme Notu*, N201401, Ocak, 2014.

Kaynakça

- AKMAN, M. S., “AB-ABD Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı: Türkiye Açısından Bir Değerlendirme”, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, 13(1), 2014, s.1-29.
- AKMAN, M. S., “Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı: Türkiye’nin Katılımı Açısından Bir Değerlendirme”, **TEPAV Değerlendirme Notu**, N201401-2014, Ocak 2014.
- AKMAN, M. S., “Doha Kalkınma Turu ve DTÖ: Sorunların Açmazında Çözüm Arayışları”, **DTÖ Doha Turu Çok Taraflı Ticaret Müzakereleri ve Türkiye**, Der: Akman ve Yaman, Ankara, TEPAV, 2008.
- ARAN, B., “Global Partnership Quests: New Contentious Dynamics in Trade and Prospects for Turkey in an Age of TPP and TTIP”, **IPLI-Turkey Policy Brief Series**, 2013. http://policyleadershipinstitute.org/documents/Turkey%20policy%20brief_11_Aran_EN%20Update.pdf, Erişim Tarihi (10.12.2014).
- BALDWIN, R., “21st Century Regionalism: Filling the gap between 21st century trade and 20th century trade rules”, **WTO Staff Working Paper**, ERSD-2011-08, 2011.
- BHAGWATI, J., **Termites in the Trading System: How Preferential Agreements Undermine Free Trade**, Oxford University Press, 2008.
- COOPER, W. H., **EU-U.S. Economic Ties: Framework, Scope, and Magnitude**, **Congressional Research Service**, Washington DC, Şubat 2014.
- COOPER, W. H., Manyin, M. E., Jurenas, R. Platzer, M. D., “The US-South Korea Free Trade Agreement (KORUS FTA): Provisions and Implications”, **Congressional Research Service**, Washington DC, Mart 2013. <https://www.hsdl.org/?view&did=733105>, Erişim Tarihi (10.12.2014).
- ECORYS, **Non-Tariff Measures in EU-US Trade and Investment: An Economic Analysis**, 2009. http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2009/december/tradoc_145613.pdf, Erişim Tarihi (10.12.2014).
- ERIXON, F., “Whither the Transatlantic Trade and Investment Partnership”, Policy Brief, 18, **Norwegian Institute of International Affairs**, 2013.
- ERIXON F, Bauer, M., “A Transatlantic Zero Agreement: Estimating the Gains from Transatlantic Free Trade in Goods”, **ECIPE Occasional Paper**, No.4/2010.
- EUROPEAN COMMISSION, “Impact Assessment Report on the Future of EU-US Trade Relations”, **Commission Staff Working Document**, SWD(2013) 68 Final, Brüksel, 12 Mart 2013.
- FELBERMAYR, G., Larch, M., Flach, L., Yalcin, E., Benz, S., “Dimensions and Effects of a Transatlantic free Trade Agreement Between The EU and US”, **Ifo Institute**, February 2013. <http://www.transatlanticbusiness.org/wp-content/uploads/2014/05/dimensions-and-effects-of-a-transatlantic-free-trade-agreement-between-the-eu-and-usa.pdf>, Erişim Tarihi (10.12.2014)

- FELBERMAYR, G., Heid, B., Lehwald, S., “Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP): Who benefits from a trade deal?”, **Bertelsmann Stiftung-Global Economic Dynamics**, 2013.
- FONTAGNE, L., Gourden, J., Sebastien, J., “Transatlantic Trade: Whither Partnership, Which Economic Consequences?”, **CEPII Policy Brief**, Eylül 2013.
- FRANCOIS, J., Manchin, M., Norberg, H., Pindyuk, O., Tomberger, P., “Reducing Transatlantic Barriers to Trade and Investment: An Economic Assessment”, **CEPR-Centre for Economic Policy Research**, 2013. http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/march/tradoc_150737.pdf, Erişim Tarihi (10.12.2014).
- HAMILTON, D., Quinlan, J., **The Transatlantic Economy 2013**, Washington DC: Transatlantic Business Council and AmCham-EU, 2013.
- HONGJIAN, C. “Transatlantic Trade and Investment Partnership: Origins, objectives and Impact”, **China Institute of International Studies**, 2013. http://www.ciis.org.cn/english/2013-11/07/content_6440336.htm, Erişim Tarihi (10.12.2014).
- KAPPEL, R., “The Decline of Europe and the US: Shifts in the World Economy and in Global Politics”, **GIGA (German Institute of Global and Area Studies) Focus**, No.1, 2011. http://www.giga-hamburg.de/de/system/files/publications/gf_international_1101.pdf, Erişim Tarihi (10.12.2014).
- KOTZIOS, N., Liacouras, P., **EU-US Relations: Repairing the Transatlantic Rift**, Palgrave Macmillan: Houndmills, 2006.
- LAGADEC, E., **Transatlantic Relations in the 21st Century: Europe, America and the Rise of the Rest**, Routledge: Londra ve New York, 2012.
- LANGHAMMER, R., “Why a Market Place Must Not Discriminate: The Case Against a US-EU Free Trade Agreement”, **Kiel Working Papers**, No.1407, Mart 2008.
- LEJOUR, A., Mustilli, F., Pelkmans, J., Timini, J., “Economic Incentives for Indirect TTIP Spillovers”, **CEPS Special Report**, No. 94, TTIP Series No. 2, October 2014.
- NATIONAL BOARD OF TRADE/SWEDEN, **Potential Effects from an EU-US Free Trade Agreement: Sweden in Focus**, 2012. <http://www.kommers.se/documents/dokumentarkiv/publikationer/2012/rapporter/potential-effects-from-an-eu-us%20-free-trade-agreement.pdf>, Erişim Tarihi (10.12.2014).
- SCHOTT, J. S., Climino, C., “Crafting a Transatlantic Trade and Investment Partnership: What Can Be Done?”, **PIIE Policy Brief**, PB 13-8 Mart 2013.
- UNCTAD, **World Investment Report-Global value Chains: Investment and Trade for Development**, 2013. http://unctad.org/en/publicationslibrary/wir2013_en.pdf, Erişim Tarihi (10.12.2014).

-
- UNCTAD, **World Investment Report- Investing in the SDGs: An Action Plan**, 2014. http://unctad.org/en/publicationslibrary/wir2014_en.pdf, Erişim Tarihi (10.12.2014).
- WEF, **Mega-regional Trade Agreements, Game-Changers or Costly Distractions for the World Trading System**, World Economic Forum, Temmuz 2014. http://www3.weforum.org/docs/GAC/2014/WEF_GAC_TradeFDI_Mega-RegionalTradeAgreements_Report_2014.pdf, Erişim Tarihi (10.12.2014).
- WHYTE, P., **Narrowing the Atlantic: The way forward for EU-US trade and investment**, Centre for European Reform, Londra, 2009.
- WILLIAMS, B.R., “Trans-Pacific Partnership (TPP) Countries: Comparative Trade and Economic Analysis”, **Congressional Research Service**, Washington DC, 2013.
- WTO, **World Trade Report 2012: Trade and Public Policies: A Closer Look at Non-Tariff Measures in 21st Century**, Temmuz, 2012. http://www.wto.org/english/res_e/publications_e/wtr12_e.htm, Erişim Tarihi (10.12.2014).
- WTO, **WTO Dispute Settlement: One-Page Case Summaries 1995-2012**. Cenevre, 2013. http://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/dispu_sett-1_1995_2012_e.pdf, Erişim Tarihi (10.12.2014).